Тільки Марині Микола ніколи не показував свого щоденника. А коли б вона сказала: "Ну, як у тебе діла? Де твій щоденник?" — то він би навіть і не глянув на неї. Тому Марина ніколи й не питала у нього, а нишком підбиралася до Миколиного портфеля, витягала щоденник і пильно розглядала його.

А пильно розглядала тому, що була малописьменна і знала не всі букви і не всі цифри. От запам'ятає, що у Миколи в щоденнику стоїть цифра з трьох паличок, і питає у баби:

— Бабо, бабо, чуєте, бабо, а оце яка цифра? — і намалює четвірку, тільки навиворіт.

Баба як гляне на Маринин малюнок, так і відповість зразу, яка то цифра.

Тепер скажу так. Микола хоч і полюбляв бігати, а був добрий учень, і тому, розглядаючи його щоденник, Марина дуже швидко вивчила такі цифри, як п'ятірки, четвірки, знову п'ятірки і знову четвірки. Що ж до інших цифр, які стоять нижче за п'ятірки та четвірки, то вона не мала ніякого уявлення.

А тепер після всього цього уявіть собі таке. Підходить Марина до баби й питає:

— Бабо, бабо, чуєте, а що це за цифра: бублик на ніжці з копитцем?

Глянула баба на малюнок і відказала:

— Це двійка, онучко моя. Візьми хусточку і витри, будь ласка, носа. А то що ж це воно таке?

Марина витягла з кишені хустку, витерла носа, тяжко зітхнула й подумала: "Значить, Микола в щоденнику приніс двійку додому! Що ж тепер буде, і як його тепер жити Миколі на білому світі?"

От бачите, у Марини було добре серце, і вона журилася за свого бідолашного брата. А бідолашний брат, отой Микола, мав недобре серце, та до того ще й хитре:

— Чуєш,— сказав він Марині,— он глянь у вікно, півень на тину сидить.

— Де? — спитала Марина і підбігла до вікна. А Микола в цей час вихопив з портфеля щоденник і — раз! — засунув його під кушетку.

Тільки ж він, Микола, був малодосвідчений брат, бо ніяк затямити не міг, що сестра, куди б не дивилися її очі, завжди бачить, що роблять його руки. Тому, дивлячися на півня, що кукурікав на паркані, вона сказала:

— А куди ж то ти засунув щоденник із двійкою? І сорому немає тобі? Що ж це ти наробив?

Як почув це Микола, то почервонів увесь як рак, а тоді дуже розсердився і як не кинеться до Марини, як не закричить.

— Мовчи, Марино, бо як візьмусь лупцювати, так знатимеш

— Ти мене не лупцюй,— відповіла Марина.— Бо як ти мене відлупцюєш, то хіба мама не побачить в щоденнику двійки? Сідай мерщій та, поки мами нема ще, вивчай гарненько уроки. Вона тоді не так розсердиться...

І Микола не відлупцював Марини, а сів до столу і, поки мама прийшла, вивчив усі уроки на п'ять. Ось бачите, і такі сестри бувають.

Як пообідають, то й ідуть всі гуляти. Тільки Микола як вибіг із хати, то одразу до хлопців, а Марина все дома. Баба сяде на /Ґанок, щось лагодить або в'яже, а Марина гуляє в дворі або ви-* біга за ворота і починає з сусідським Сашком гратись у піску.

Одного разу після дощу баба сказала Марині:

— Ти ж, Марино, по сухому грайся, а. у воду не лізь,, ноги як висохнуть проти сонця, так зразу і будуть курчата.

Марина-спочатку і гралась на сухому, потім, як побачила калюжу, так і присіла біля неї. Бо гляньте, яка та калюжа була: голуба, така, як небо, і в ній хмари плавають і сонце перекинулося аж у саму глибину! А біля калюжі росла квітка — петрів батіг, і на тій квітці висіла крапля, така завбільшки, як буває сльозина в Марини, коли вона ще тільки збирається плакати і коли сльози у неї ще не сиплються градом, а виступають по Одній.

І калюжа, і квітка, і крапля дуже сподобалися Марині. Вона забула, що не можна ходити у мокре, ступила крок До синьої квітки, посковзнулася і сіла прямо в голубенькому платтячку і білих штанцях у блакитну калюжу.

Марина заплакала, а баба, як побачила, й каже:

— Я ж тобі казала, не ходи,, де мокре. Вставай лишень.— А потім каже: — Матінко моя! І плаття мокре, і штани мокрі, і очі мокрі. Мабуть, ти на мокрому місці зросла.

І пішли в хату. А як переодяглися, то знову пішли, тільки не гуляти, а по воду.

Марина дуже любила ходити з бабою по воду. Вона була мала, і їй все доводилося гуляти або в дворі, або біля двору. Через це вона й світу

бачила мало. А колодязь був ген-ген аж там, де в дишло упрягають осла Явтуха. Це раз. А по-друге, щоб дійти до колодязя, треба проминути аж три двори. Двір, де жив Сашко; двір, де біля воріт сидить завжди" Каштан, величезний пес, такий, що Марина ледве його піднімала, як бавилися; і, нарешті, двір/де на хаті стояла жердина, а з жердини спускалась антена прямо у вікно до Єлі, яка все крутила й крутила радіо.

Як ішли по воду, Марина інколи брала в свою руку бабип палець, а інколи й без пальця обходилося, бо за бабипу спідницю краще держатися. Можна і постояти трохи проти Каштана і послухати не поспішаючи, як Єля ловить хвилі в ефірі. Так і йдуть: попереду баба, за нею віялом її спідниця у дванадцять пілок, а за спідницею вже тягнеться сама Марина, та й то так, що ноги її йдуть в один бік, а очі дивляться в інший.

— Та йди вже, ЙДИ, не тягшіся— каже баба Марині,— спідницю мені обірвеш.

А біля колодязя завжди можна побачити щось дуже цікаве або зустрітись з кимсь. Наприклад, з Катрею. Катря й Марина однолітки. Тільки очі у Катрі пе голубі, а чорні, як терен, а в косі не голубий бант, як у Марини, а червоний. Катря теж ходить з бабою і теж уміє держатися за спідницю. А з хлопців можна зустріти Івана. Іван хоч і ходить по воду з бабою, але у нього є кінь, хворостинка така. Кінь увесь час басує, і через це ноги в Івана в болоті по самі кісточки, бо біля колодязя завжди калюжі і росяно. —

Ну, і Явтух біля колодязя. А воду тягає він так. Підпряжуть його до дишла. Ходить він у дишлі, крутить барабан. На барабан накручується кодола, а до кінця кодоли прив'язаний цебер, ціла бочка! Явтух дуже ледачий. Якби сам тяг воду, то й до вечора одного цебра не витяг би. Ще й дуже упертий. Як кажуть йому "но!", він спиняється, а як кричать "тпру!" — і трохи не зважає, а йде собі далі. А щоб він--був прудкий, для цього є хлопці — Микола, Пилип або хтось інший, і Микола зразу бере

кусок хліба і біжить перед Явтухом. Явтух дуже ласий до хліба і женеться за Миколою. А барабан крутиться, крутиться від цього, і незабаром цебер так і вилетить нагору. Тоді Микола Явтухові — кусок хліба у рот. А Явтух рот роззявить, верхню губу відкопилить і ворушить нею. І все, що дають йому, він бере, не дуже пишається.

Марина теж принесла йому хліба, то він мало не накрив її руки верхньою губою,, витягає її вперед, та так і ворушить, так і ворушить. Марина тоді швиденько руку назад.

— Ач, який хитрий! Хліб узяв та ще й пальці хоче! — Полоскотала його трохи біля вуха, а тоді пішла гратись до Катрі.

Як повстрічаються вони, то Марина дивиться на Катрю, Катря — на Марину. А Іван ніколи на дівчат не дивиться; ніколи сердешному, бач, скільки мороки з конем. Як надивляться дівчата одна на одну, то Марипа тоді скаже:

— А в мене баба є.

— І в мене є.

— І лялька у мене є, а ногу вже поламала.

— — А в моєї вже і руки, і ноги нема. Давай гратися.

Поки баби набирають води, дівчата сідають трохи далі над стежкою і починають робити Цимлянське і Каховське море та Волго-Донський канал. А Іван навколо їх так і гасає, так і гасає! Як нагасається, то теж підсіда до дівчат і теж починає робити море і ліси навколо насаджувати. Як саджанців для посадки стане мало, так він простягне руку і — хап! поповтшу Маринииних та Катриних насаджень. — Бабо, ой бабо, ой лишечко ж, лишечко! Баба каже тоді:

— Та хіба ж таки можна, Іване, що тобі, зілля мало?

— Еге які! А чого вони собі і весь кленок гостролистий, і гледичію забрали, ще й смородину золотисту!

Марина дуже добре знає, що ця трава споришем, лободою та калачиками називається, а у нього вона — і кленок гостролистий, і гледичія, ще й смородина золотиста! І все це він знає, бо живе біля розсадника.

Назви рослин дуже подобаються Марині. То вона теж, як садить стеблинку споришу, каже: "Це у нас буде кущик смородини золотистої над Каховським та Цимлянським морем, Волго-Донським каналом, а біля неї ось — то вже гледичія. А кленок гостролистий як виросте — аж під самісіньке небо!"

Отак і жила Марина у світі між хатою, двором та колодязем.

Був ранок, Марина сиділа в садочку з бабою і чистили вдвох молоду картоплю. Почистивши, вони збиралися варити ту картоплю і, відцідивши воду, заправити її сметаною, а зверху посипати дрібновкришеним кропом та петрушкою. Вже й літня піч диміла, вже кріп і петрушка стирчали із кухлика. Обидві жінки гомоніли. Говорили про це, про те. І раптом молодша жінка стихла. Стихла і прислухалася. Прислухалася і сказала: — Чуєте, бабо, а що то таке?

— То дитячий садок на прогулянку іде.

— Бабо, я піду подивлюся,— сказала Марина. Г схопилася, І, не озирнувшися, побігла від літньої печі до хвіртки.

І от, ставши на хвіртці, Марина раптом побачила веселий, строкатий табунець дітей. Діти — хлопчики й дівчатка — йшли по двоє, держалися за руки, розмовляли, пустували, сміялися. В передній парі за руку з

якоюсь дівчинкою ішла Катря, Маринина приятелька, а похід замикав Іван.

Він був у біленькій панамі, у синіх трусах і, як завжди, гасав на своєму коні.

Вихователька сказала йому:

— Та годі тобі, Іване, спочинь трохи.

Це був усе рідний, все дорогий, любий народ. Задивившись, Марина незчулася, як її ноги почали рухатися самі і рухалися дотих, поки-вона не наздогнала Івана. Торкнувши його за руку, вона сказала:

— А я теж тут, Іване.

Іван глянув на неї, впізнав і шмагонув по ребрах свого коня. Кінь став цапа, закрутився на задніх ногах, намагаючись скинути з себе Івана.

Марина трохи відсторонилася, щоб кінь не покалічив її, і саме в цей момент вихователька, глянувши на неї, здивовано спитала:

— А ти ж хто, де ти взялася?

Марина скоса зиркнула на свій двір і, побачивши, що баби не видно, сказала:

— У вас уже і Катря, й Іван. Прийміть і мене. Я не буду пустувати. А бабі нічого не кажіть.

— Як це так, щоб бабі не казати нічого! — мовила вихователька.— Цебто я повинна казати неправду. Хто ж тебе отакечки вчив, Марино, га?

Очі у Марини заблищали, щоки стали червоні, вона хотіла сказати: "Ніхто не вчив, це я так", але в цей саме час.з двору визирнула Маринина баба і загукала:

— Марино, Марино, де ти?

— Та я тут,— обізвалася Марина.— Бабо, ви гляньте, я тут, біля Івана, а Катря, бачите, спереду. Пустіть мене, бабо, в садочок.

— Ще записати треба,— відповіла баба. Як запишемо, тоді й підеш. А тепер проведи садок до колодязя і повертайся назад.

Марина зітхнула і сумно сказала:

— Добре, бабо...

Баба вернулася до печі варити картоплю, а Марина прогулялася, з дітьми аж до самого колодязя. У однієї, дівчинки не було пари, так вона взяла Маринку за руку. А рука у тієї дівчинки була маленька-маленька.

— Мене звуть Оришка, а тебе?

— А мене — Марина. Вихователька сказала їм:

— Отак і йдіть разом.

Біля колодязя Явтух смачно жував спориш і махав хвостом — спочатку в один бік, потім в другий. Марина вирвала трохи стеблистої травиці під тином і сказала йому:

— На, їж,— і поки він їв, вона гладила його біля вуха.

Як вона його гладила, до колодязя приїхав грузовик, а на ньому молоді майстри з інструментами, з залізними трубами і різним приладдям. Один хлопець став біля Явтуха, посмикав його за вуха, поляпав по холці й сказав:

— Ну, брат Явтуше, подавай у відставку. Поставимо отут движок, воду будемо качати движком, а тобі доведетеся змінити професію.

Явтух нічого не відповів, бо не вмів говорити, тільки повернув голову і витяг нишком у майстра з кишені пакунок з сніданком, бо так його хлопці привчили.

— Майстри засміялися і стали біля колодязя працювати; брязкали залізом, підтягали якісь машини, складали довгі-предовгі труби, дзенькали молотками, копали лопатами. І різні в них були імена: Василь, Микита, Кирюшка.

Василь спитав, як уже добре роздивився на Марину:

— А молотком, Марино, ти стукати вмієш?

— А хіба я маленька,— відповіла Марина, одначе молоток у нього взяла і почала стукати ію залізу. Як воно чарівно, голосно й лунко дзвеніло!

Тоді Микита озвався:

— Годі вЗке, Марино, дай молоток ще мені, бач, отут клинчик треба підбити. "

Марина подала йому молоток, потім гарненько поскладала рядочком їхні піджаки. Хоч і дорослі ці хлопці, а, як Микола, порозкидали все, де хто схотів; і все Явтуха проганяла, щоб знову не поліз у кишеню.

А Кирюшка довго-довго мовчав, а потім і озвався:

— А от цукерок Марина не любить. Правда ж? "

— Еге, які,— відповіла Марина.— Чого там не люблю. Люблю.

— Кирюшка був спортсмен. Він зовсім не курив, любив їсти цукерки. Він дав Марині повну жменю цукерок "Мишко-ласун" і сказав:

— Рости швиденько, Марино, а то й комунізм побудуємо без тебе. Що ти тоді будеш робити? — І назвав Марину кирпатою: — Що ти тоді будеш робити, кирпата?

— Я не кирпата,— відповіла Марина.— Батько каже, що в мене ніс, як у нього, а очі, як у мами.

Марина розповіла Кирюші про свою маму, про батька. Ма-ринина мама працювала дома, в колгоспі, а батько вже був на Дніпрі, у Каховці, на землесоснім снаряді. І прислав Марині та Миколі цілий кілограм цукерок "Золотий ключик". Потім машина похвалилася:

— А в мене й баба є дома.

Киркпна витер руку спочатку об штани, потім об сорочку, бо була вона в іржі, а тоді погладив Марину по голові і сказав:

— Ти, мій дзвіночок-льоночок, їди вже додому, а то баба шукатиме.

Баба й справді визирнула з хвіртки і гукнула Марину: — — Додому вже йди.

Від колодязя Марина поверталася додому довго-довго, дуже не хотілося. Ішла вона так: спочатку перейде з цього боку вулиці на той, а потім знову з того — на цей. А як пройде трохи, то ще постоїть і озирнеться. А там, над колодязем,— сонце! Молотки виспівують, — залізо дзвенить, майстри весело розмовляють, погукують: движок ставлять. А Явтуха пошлють у відставку. Гарний, красивий світ, не такий, як дома.

Вийшла баба на вулицю, подивилася, як Марині дуже не хочеться йти додому, зітхнула й подумала:

"Значить, час уже віддавати Марину в садочок".

— А ти не журися,— сказала Марина бабі.— Кирюшка говорить: "Рости, Марино, швиденько, а то й комунізм побудуємо без тебе!" То мені треба швиденько рости. В садочку я, мабуть, швидше виросту.

І віддали Марину в дитячий садок. Почала Марина щоранку бігати в дитячий садок, а баба, як наварить обідати, то йде на птахоферму: Марининій мамі допомагати курчат доглядати. Маринина мама тоненько гукає: "Ціп, ціп, ціпоньки".

А баба — товстіше: "Ціп, ціп, ціпоньки". А Маринка як приходить до них у гості, то зовсім товсто, бо пустує: "Ціп, ціп, ціпоньки". І тільки самі курчата дуже, дужо тоненько пищать: пі-пі-пі!

От одного разу прибігла Марина ввечері додому з садочка, а дома у них вже живе Єлизавета Хомівна. Побачила вона Марину, встала і каже:

— Що ж, Марино, давай познайомимося.

— Спочатку трохи порозмовляли, потім Єлизавета Хомівна посадила Марину собі на руки, потім пригорнула, потім і поцілувала. А на другий день і Марина вже цілувала Єлизавету Хомівну. Від Єлизавети Хомівни гарно пахло, волосся, заплетене в коси, красиво золотилося. Сама вона була висока, статурна, всі навколо казали "вродлива жінка", любили її, а вона найбільше любила Марину. Як є вільний час, Марину за руку і кличе:

— Гайда, Марино, гуляти!

Вони рвали квіти, плели вінки, співали, розмовляли про все на світі. Марина тулилася їй до ноги і зітхала.

— Чого ти, Марино?

— Люблю дуже вас. Як поїдете далі вже; до Дніпра... а я дома зостануся.

І це була правда. Єлизавета Хомівна не довго жила на одному місці, а все мандрувала і мандрувала з своїми товаришами. Єлизавета Хомівна виміряла з ними землю — горби і долини, щоб знати, які з них затопить Каховське море, коли розіллється, а які зостануться, утворивши довгий ряд прибережних заток і горбів.

Єлизавета Хомівна і Марина зайшли аж па Високу могилу і злізли на неї. Було ніжне блакитне надвечір'я, з степу все налітали і налітали легкі вітерці, поле рунилося молодою зеленню, і хвилі трав бігли аж за обрій.

Вони посиділи. Єлизавета Хомівна пригорнула до себе Марину й сказала:

— Ось ти глянь отуди, бачиш — там наче біла хмаринка. Але то не хмаринка, то вода там, Дніпро. Він як дзеркало, отой Дніпро, довгий, без

кінця і без краю, і од нього відбиваються промені сонця; от їх і видно; тільки самі промені, які відбиваються від Дніпра, а самої ріки не видно, далеко вона.

Марина дивилася і спочатку таки й бачила білу хмаринку, а потім заплющила очі. Біла хмаринка зникла, і перед Мариною розлилося Каховське море, всё синє-синє, опромінене сонцем, і її серце так забилося в грудях, що вона сказала, як часто мати говорила:

— Така в мене тривога на серці. І сама не знаю чого!

Вона обняла Єлизавету Хомівну, і вони говорили про море, про щось тривожне, журливе. І це тривожне, журливе брало в свої руки Маринине серце, і їй хотілося піти у світ, і йти, і йти, і все дивитися й не надивитися, бо такий світ незвичайний — чарівний і ясний.

Потім прийшло прощання. Єлизаветі Хомівні треба було їхати далі. Як поскладали на машину все спорядження, вона підійшла до Марини й сказала:

— Прощай, Марино. Ми вже їдемо далі. А за цим далі, ще далі поїдемо, до самого Дніпра, а потім Дніпро переїдемо і поїдемо далі і далі.

У Єлизавети Хомівни очі були великі, ясні, повні блиску, І сьогодні вони блищали — тільки не так, як завжди.

У Марини теж очі були не такі, як завжди: вогкі, тривожні, бо з них виступила кришталева сльозина.

Дві жінки стояли одна проти одної і прощалися. Шофер сказав:

— Лизавето. Хомівно, пора вже рушати.

Єлизавета Хомівна зітхнула. Вона взяла Маринину руку і поцілувала її. Рука була ніжна, м'яка, загоріла, трохи вогка. Все в Марини всередині тривожно ридало.

Машина поїхала, а Марина стояла й дивилася. Сльози у Марини текли з обох очей, а вітер ворушив її золотисті волосинки, що вибивалися з кіс.

Згодом машина змаліла, потім зовсім зникла, залишилася тільки хмара куряви. Потім і курява осіла.

Марина притулилася бабі до доги і мовчала до вечора.

Як пішли ввечері до колодязя, то Марина навіть і не пізнала його. Колодязь уже стояв під дашком, біля нього була побудована будка для движка. І він там гудів і гудів. Барабана і дишла вже не було. Замість них з колодязя виходив кінець труби, і з неї у велику бочку лилася вода. До колодязя раз у раз під'їжджали і від'їжджали грузовики. Шофери наливали води в радіатори, брали з собою в запас; під'їжджали й цілі цистерни, і машини з величезними дерев'яними бочками. Скрізь на степу працювали люди, а їм і машинам потрібна була вода.

Явтуха у загінчику Марина уже не побачила. Та й загінчика не було.

Баба сказала:

— Дуже гарно стало. Не треба застоюватися біля колодязя та ждати, поки Явтух витягне цебро; бач, як ллється з труби: підставив відро, набрав, та й іди помаленьку додому.

Єлизавета Хомівна поїхала, а Марина залишилася в світі, що простягнувся від двору до нового колодязя з движком і аж до дитячого садочка.

Увечері Марина лягала спати на своєму ліжку проти Миколи, вранці баба відводила її у садок. !

Марина навчилася вставати рано, бачила сонце ще заспаним і землю, вкриту холодками; бачпла димки з усіх димарів, бо вранці всі люди топили печі. А хто з хлопців та дівчат не ходили в садок, ті ще солодко спали і нічого такого не бачили.

Марина як прийшла у садок, то перші дні тільки руками розводила та билася в поли,.— стільки там було нового, небаченого, нечуваного. Малесенькі столики і стільці. В саду гамаки гойдаються. Всі учаться вірші розказувати і через скакалку стрибати. От де розкошувала Марина! На дитячу гірку як злізе, сяде на дошку і — поїхала! А з дошки — на бочку. Бочка качається — спробуй встояти. І хусточки Ольга Яківна навчила Марину підрублювати. А пісок який: чистий, білий і ціла гора! Пісок найбільше й любила Марина. Сяде, сидить і копається. А Іван — все б йому на дерево лізти! Сидів отутечки, грався — і вже нема!

— Злізь, Іване,— каже Марина.— Ольга Яківна як побачить, то знатимеш. ;

А то є ще зовсім малі, нетямущі діти, ще й шкідливі. Як мовчить і сопе, то значить шкодить.

— Кинь жука. Цукерку можна смоктати, а жука не смокчуть.

Стільки клопоту у тому дитячому садочку, що ввечері, як прийде Марина додому, то голова сама на подушку хилиться. Миколі встигла чи не встигла язика показати, а голова вже на подушці, очі злипаються.

— Заснула вже паша Марина,— каже баба.

Раз Марині приснився сон: на самому березі Каховського моря сидить Єлизавета Хомівна і каже Марині: "Сядь біля мене, бач, як тут

гарно". Марина сіла біля Єлизавети Хомівни, притулилась до неї і задивилася на білий світ. Світ був великий, па морі ходили пароплави, в небі мріли морські орли, вздовж берега гуркотіли машини, землерийні снаряди, екскаватори прості й крокуючі. На землерийній машині сидів батько, а земля стугоніла і стугоніла, так багато було машин і людей.

Марина прокинулася з тривогою в серці. В своїх руках вона чула теплоту Єлизавети Хомівни. А всього, що в хаті, Марина не бачила; навіть не бачила баби, бо все ще дивилась на море, на світ і прислухалась до двигтіння землі під машинами.

У дитячому садку Марина сказала Ользі Яківні: "Добрий ранок",—і-з Катрею погралася у піску, Іванові ґудзик застебнула, а потім, як Ольга Яківна зайшла на хвилинку в кімнати, Марина схопилася, пишком проскочила між огорожею і стіною на вулицю і пішла у світи.

І не пішла, а, як і Єлизавета Хомівна, поїхала, на грузовику. Поскладала на нього нівеліри,'всі інструменти, книги, чемодани, намети і рушила. І вона, Марина, була не Марина, а Єлизавета Хомівна. Вона сіла в машину і сказала Марині:

— Прощай.

Єлизавета Хомівна була смутна, Марина плакала. Шофер сказав: "Лизавето Хомівно, пора". Машина рушила...

Ранкове сонце голубило Марину; курява на дорозі не перегрілася ще, як удень, і лоскотала Марину холодним дотиком між пальцями ніг.

По дорозі, як і вчора, і позавчора, мчали і мчали авто — і легкові, й вантажні. На всіх машинах було повно людей, пакунків і ящиків.

Важко гули тягачі-трактори; як будипки, сунули крани, транспортери, бульдозери. І не було всьому цьому кінця, і не було краю.

Один шофер на чужій вулиці Марині сказав:

— Не йди по дорозі, попід хатами йди. Бач, тут яка курява. І машина може наскочити.

Марина звернула з дороги і пішла попід дворами. Біля двору, поклавши голову на лапи, лежав величезний білий пес. Марина постояла трохи, потім обминула його і пішла далі, в далеку дорогу, до самої Каховки, до самого Каховського моря, навіть до трьох морів, бо, крім нього, вправо від Марини як дивитися з Високої могили, лежало Чорне море, а вліво — Азовське...

Вулиця, якою йшла Марина, була дуже-дуже довга. Такої вулиці, може, й до вечора вздовж не пройдеш. Тому на одному розі Марина трохи постояла, щось там собі подумала, щось зважила і тоді з головної вулиці звернула у невеличку.

Була ця вулиця вся зелена. Скрізь понад дворами росли акації, в палісадничках — квіти. Сама вулиця вся заросла споришем. На спориші паслися поросята, бігав, вибрикуючи, чийсь маленький бичок і сиділо, задивившися на Марину, маленьке цуценя, рябе, волохате і кругле, як клубочок. Бігати воно ще як слід не вміло, а гратись уміло, бо, як побдчило Марину, так одразу підбігло до неї і почало хапати її за плаття і руку лизати.

— Ти ж дурний пес,— сказала Марина.— Хіба ж ти не бачиш, що я зовсім чужа дівчина. А ще рябенький такий...

Марина погладила його, ускубнула трохи за вухо, потягла за хвіст, і вони подружили. Побавившися трохи з цуценям, Марина сказала йому:

— Ну, я вже піду. Прощай.

Взявши пса на руки, Марина притулила його до свого серця й сказала:

— Біжи вже додому.

Марина рушила вперед, бо вже видно було кінець цієї зеленої вулиці, а там далі розстилався великий світ, що біг і біг аж до моря.

Та волохатий рябий пес не схотів бігти додому. Побачивши, що Марина пішла, він кинувся їй навздогін. Біг він не прямо, а трохи навскоси, так, що, наздогнавши Марину, він ткнувся їй у ногу не носом, а боком. Ткнувся і трохи заскавучав. Це, мабуть, він їй сказав:

— Чуєш, Марино? Я тебе проведу трохи.

— Проведи,— відповіла Марина. І вони пішли вдвох.

Ряди хат кінчилися. Марина вийшла на горбок, глянула — і серце її затрепетало.

Увесь світ, починаючи від Маринииних ніг і аж до того місця, де земля сходиться з небом, був зелений; він гойдався, хвилювався; по ньому бігли без кінця і краю важкі вороні хвилі; над хвилями висіли в небі золоті пташки — жайворонки: десь підпадьомкав перепел; в самій глибині неба рокотав літак і виблискував проти сонця срібними боками. Скільки на світі пе жила Марина, а такого глибокого, чарівного, синього неба не бачила.

Чи не вмила його ранкова роса, що воно було таке свіже й ясне?

І так було далеко до того місця, де сходиться небо з землею, так було далеко до білої хмарки над морем, що в Марини від солодкої туги стислося серце.

— Дійду до самого краю землі,— сказала Марина,— а як дійду до самого краю землі, то там уже буде і море, і біля нього Єлизавета Хомівна. Тоді візьмемо праворуч і підемо глянути на Чорне море; а як на нього надивимося — подамось до Азовського.

Марина йшла по стежці між пшеницями.

Край пшениці росли три кущики волошок. Їх теж вночі вмивала роса, може, перепел їм розплющував очі, а куріпка розгладжувала всі складочки на пелюстках,— такі гарні були ті волошки. .

Марина присіла біля них, вибрала найкращу квітку і торкнулася носом до її личка. Личко було свіже. На ньому качалася росинка; і ця росинка зависла на лобі в Марини. Приголубивши квітку, вона пішла далі, а пес котився за нею.

Як між рядами пшениці заворушилася ящірка, рябий пес нашорошив вуха і поткнувся туди, задивився на невиданого звіра, злякався і притулився Марині до ніг.

Марина хотіла йому сказати, щоб не боявся, але в цей момент вона почула, як Микола закричав радо і якось незвичайно:

— Так вона ж — ондечки! З цуценям!

Марина обернулася і побачила спочатку Миколу, а потім і Пилипа.

Бігли вони захекані, пітні.

І як підбігли, то Микола зразу схопив її за руку і крикнув:

— Ти ж це, куди подалася?

Він був стривожений, і сердитий, і радий.

Марина дуже здивувалася, одначе розповіла, куди й чого вона йде.

Микола сказав:

— От якби відлуплювати тебе, то знала б. Ач яка! Аж до моря. То тільки Шевченко, як малий був, ходив шукати залізних стовпів, на які небо спирається. Наробила переполоху і в садочку, і дома.

Пилип спитав:

— А пса як звати?

— Пес та й усе,— сказала Марина.— Він теж аж до моря. Хлопці присіли біля рябого пса; піднебіння і язик у нього були рожеві, зуби гострі, носик холодний. .

— Добрячий собака,— оглянувши рябого, сказав Пилип. Озирнувся і скрикпув:— Миколо, глянь, скільки смовді!

Це була рослина з товстим, налитим соком солодким лопуцьком. Хлопці накинулися на лопуцьки. Як поїли, Микола сказав:

— Бач, як загаялися, а там усі шукають. Треба додому.

— Я піду до Єлизавети Хомівни,— сказала Марина.

— Ти дурна,— відповів Микола.— Ти знаєш, скільки це кілометрів? Не з такими ногами, як у тебе, ходити до моря. Он Шевченко й то не дійшов...

Він взяв Марину за руку.

— Пішли.

— Я не піду,— відповіла Марина. І сіла на стежці.— Як сяду, то сидітиму та й сидітиму.

Марину кликали далина, море і берег, що двигтів під вагою машин і людей. Але й Микола був рідний. Як вона зраділа, побачивши його! Такий шалапутний! Ніс зовсім обліз, на ногах вже курчата, плечі й спина від сонця аж чорні, труси всі визеленив, мабуть, борюкався з Пилипом. І Пилип був рідний. Не раз, як бавилися, Марина каталася у нього на спині. Він — кінь, вона — їздець.

Микола почав тягти Марину за одну руку, Пилип — за другу. А вони були сильні: так і підкинули Марину. Вони підкинули, а Марина знову сіла.

— Ходім, бо битиму,— сказав Микола.

— Бий,— відповіла з тугою Марина. І заплющила очі. Сльози позависали у неї на віях.

Микола облизав губи і сказав тепер тихіше:

— Ну, ходім.,. Марина почала плакати.

Миколі зразу стало шкода Марини. Він її дуже любив і сказав:

— Ну, не плач. Я ось пригнуся, а ти на плечі сідай.

Отак і пішли: попереду Микола, на Миколі — Марина, за ними Пилип, а вже за Пилипом — пес Волохатий.

Марина то журилася, то сміялася або пе знати чого ставала вередлива й капризна. Як Микола біг, вона кричала: "Стій, стій, не біжи!" Як Микола казав: "На, візьми — це гарний лопуцьок",— вона відверталася, а як Микола мовчав і сопів, казала: "Мабуть/двійку додому приніс, безсовісний, бач, сопеш! Як скажу мамі!"

Баба Ма!рину дома покарала, а Микола сказав, як вона вже відстояла у кутку:

— Як скучила дуже, то напиши листа Єлизаветі Хомівні. Марина сіла до стола, взяла олівець, папір і поринула в роботу.

— Вже? — спитав Микола, як Марина поклала олівець.

— Еге, вже.

Вони заклеїли лист у конверт і вийшли на дорогу. Біля дороги стояла машина, і шофер лагодив колесо. Інженер у пальті з легкого брезенту сидів у холодку і вписував щось у товстий зошит в оправі з клейонки.

— Дядю,— сказав Микола,— чуєте? Інженер підвів голову.

Микола ще сказав:

— Чи ви не до Каховського моря їдете?

— Буду і в тих місцях,— відповів інженер, подивився пильно на Миколу і на Марину.-г А що таке?

Тоді Микола сказав:

— Як побачите там Єлизавету Хомівну, передайте їй від Марини листа. Вони приятельки. Марина всё плаче за нею і навіть до моря тікала...

Інженер ще подивився на Марину і сказав Миколі:

— Давай листа...

Надвечір інженер приїхав у Каховку і бачить: стоїть біля дороги машина, і люди біля машини з нівелірами і різними інструментами. | Інженер спитав у них:

— Скажіть, будь ласка, чи немає серед вас товаришки Єлизавети Хомівни?

З гурту озвався красивий жіночий голос"

— Є! Це я. Чим можу служити, прошу?

— Вам лист,— сказав інженер.— Від Марини.

Єлизавета Хомівна, як почула про Марину, вся заясніла, і водночас тінь журби упала їй на обличчя.

Поки вона маленьким ножиком розрізала конверт, інженер казав:

— Я зустрів її біля дороги сьогодні, У неї сині труси, червоний бант і біле плаття...

— Ви все переплутали,— відповіла Єлизавета Хомівна.— Бо в Марини труси — білі, плаття — синє, а бант блакитний. Чого вона стояла над дорогою і що вона вам казала?

Інженер розповів усе, що знав про Миколу й Марину. Особливо ж докладно про те, як Марина тікала до моря, як баба її покарала, і про те, що у Волохатого зуби, як голки, вже гострі.

Тим часом Єлизавета Хомівна витягла з конверта лист і побачила там багато п'ятірок і багато четвірок. І всі четвірки навиворіт. Два ряди п'ятірок і два ряди четвірок. Три трійки і одна двійка.

— Дивний лист,— сказав інженер, як Єлизавета Хомівна показала йому його.— Що значать всі оці п'ятірки, четвірки навиворіт і двійка з маленьким копитцем?

Заходило сонце, небо на заході було ніжно-бірюзове, а Дніпро тихий і журний.

— Оті всі п'ятірки й четвірки розповідають про все добре, а трійки про її тугу й жалі, я так думаю,— сказала Єлизавета Хомівна.— Коли Микола приходить додому з п'ятірками, він сяє, як сонце. А коли двійка у нього — йому скрутно доводиться. Отож якщо у Марйяиному листі стоїть двійка з копитцем, то значить і в її житті є щось невеселе. Може, вона журиться за ким, когось виглядає і діждатись не може, а може, їй сумно, що"покарала баба і заборонила ходити до моря...

Інженер помовчав, а потім сказав:

Гарний лист написала Марина — сині труси, червоний бант, біле плаття.

Єлизавета Хомівна тільки блимнула на нього очима:

— Знову наплутали, бо в Марини — труси біленькі, плаття синє, а бант блакитний.